

Υπόθεση C-80/21

**Σύνοψη αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 98,
παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου**

Ημερομηνία καταθέσεως:

8 Φεβρουαρίου 2021

Αιτούν δικαστήριο:Sąd Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie
(Πολωνία)**Ημερομηνία της αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου:**

27 Οκτωβρίου 2020

Ενάγοντες:

E.K.

S. K.

Εναγομένη:

D.B.P.

Αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης

Οι ενάγοντες ζητούν να υποχρεωθεί η εναγομένη να τους καταβάλει χρηματικό ποσό πλέον νόμιμων τόκων υπερημερίας σε σχέση με ποσά τα οποία αυτή εισέπραξε αχρεωστήτως ως τοκοχρεολυτικές δόσεις αποπληρωμής δανείου, λόγω εφαρμογής καταχρηστικών συμβατικών ρητρών περιλαμβανόμενων σε σύμβαση ενυπόθηκου δανείου συνδεδεμένου με την αξία του ελβετικού φράγκου (CHF). Οι ενάγοντες καταναλωτές αμφισβητούν τις ρήτρες των όρων της δανειακής σύμβασης οι οποίες δεν αποτέλεσαν αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης με αυτούς, στο μέτρο που οι εν λόγω ρήτρες αφορούν τη μετατροπή του ποσού και των δόσεων του δανείου βάσει συναλλαγματικών ισοτιμιών καθοριζόμενων από την εναγομένη τράπεζα.

Αντικείμενο και νομική βάση της αιτήσεως προδικαστικής απόφασης

Ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, και ιδίως των άρθρων 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου· άρθρο 267 ΣΛΕΕ

Προδικαστικά ερωτήματα

1. Έχουν τα άρθρα 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5 Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, την έννοια ότι αντιτίθενται σε δικαστική ερμηνεία των εθνικών διατάξεων κατά την οποία το δικαστήριο δεν διαπιστώνει τον καταχρηστικό χαρακτήρα μιας συμβατικής ρήτρας στο σύνολό της, αλλά μόνον του τμήματος αυτής που την καθιστά καταχρηστική, με συνέπεια η ρήτρα αυτή να παράγει εν μέρει αποτελέσματα;

2. Έχουν τα άρθρα 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5 Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, την έννοια ότι αντιτίθενται σε δικαστική ερμηνεία των εθνικών διατάξεων κατά την οποία το δικαστήριο, αφού διαπιστώσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας χωρίς την οποία η σύμβαση δεν θα μπορούσε να διατηρηθεί σε ισχύ, μπορεί να τροποποιήσει το υπόλοιπο μέρος της σύμβασης μέσω ερμηνείας των δηλώσεων βουλήσεως των συμβαλλομένων, προκειμένου να αποτρέψει την ακυρότητα της σύμβασης η οποία είναι ευνοϊκή για τον καταναλωτή;

Παρατιθέμενες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης

Οδηγία 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές: αιτιολογικές σκέψεις 21 και 24, άρθρα 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφοι 1 και 2.

Παρατιθέμενες διατάξεις του εθνικού δικαίου

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (νόμος της 23ης Απριλίου 1964 περί του αστικού κώδικα) (Dz. U. αριθ. 16, θέση 93, όπως τροποποιήθηκε, στο εξής: ΑΚ)

Ως καταναλωτής θεωρείται κάθε φυσικό πρόσωπο που συνάπτει με επαγγελματία δικαιοπραξία μη συνδεδεμένη άμεσα με την οικονομική ή την επαγγελματική του δραστηριότητα (άρθρο 22¹).

§ 1. Δικαιοπραξία η οποία είναι αντίθετη προς τον νόμο ή αποβλέπει στην καταστρατήγηση του νόμου είναι άκυρη, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά από άλλη σχετική διάταξη, ιδίως αν προβλέπεται ότι οι άκυρες διατάξεις της δικαιοπραξίας αντικαθίστανται από τις σχετικές διατάξεις του νόμου. § 2. Δικαιοπραξία αντίθετη

προς τους κανόνες της κοινωνικής συμβίωσης είναι άκυρη. § 3. Αν ένα μόνο μέρος της δικαιοπραξίας είναι άκυρο, τα υπόλοιπα μέρη της δικαιοπραξίας παραμένουν σε ισχύ, εκτός αν από τις περιστάσεις προκύπτει ότι η δικαιοπραξία δεν θα είχε εκτελεσθεί ελλείψει των άκυρων διατάξεων (άρθρο 58).

§ 1. Η δήλωση βουλήσεως πρέπει να ερμηνεύεται σύμφωνα με τις αρχές της κοινωνικής συμβίωσης και τα καθιερωμένα συναλλακτικά ήθη, λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων υπό τις οποίες εκφράστηκε. § 2. Στις συμβάσεις πρέπει να αναζητείται η κοινή βούληση των μερών και ο επιδιωκόμενος σκοπός τους χωρίς προσήλωση στις λέξεις (άρθρο 65).

§ 1. Οι ρήτρες σύμβασης που συνάπτεται με καταναλωτή οι οποίες δεν αποτέλεσαν αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης δεν δεσμεύουν τον καταναλωτή, εάν διαμορφώνουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του κατά τρόπο που αντιβαίνει στα χρηστά ήθη και πλήττει σοβαρά τα συμφέροντά του (καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες). Αυτό δεν ισχύει για ρήτρες που καθορίζουν τις κύριες παροχές των συμβαλλομένων μερών, ιδίως την τιμή ή την αμοιβή, εφόσον είναι διατυπωμένες με σαφήνεια. § 2. Εάν μια συμβατική ρήτρα δεν είναι δεσμευτική για τον καταναλωτή σύμφωνα με την παράγραφο 1, η σύμβαση παραμένει κατά τα λοιπά δεσμευτική για τα συμβαλλόμενα μέρη. § 3. Ως συμβατικές ρήτρες που δεν αποτέλεσαν αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης νοούνται εκείνες επί του περιεχομένου των οποίων ο καταναλωτής δεν μπόρεσε να ασκήσει πραγματική επιρροή. Αυτό ισχύει ιδίως για συμβατικές ρήτρες οι οποίες προέρχονται από γενικούς όρους συναλλαγών που προτάθηκαν στον καταναλωτή από τον αντισυμβαλλόμενο. § 4. Το βάρος αποδείξεως του ισχυρισμού ότι μια ρήτρα αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης φέρει το συμβαλλόμενο μέρος το οποίο την επικαλείται (άρθρο 385¹).

Το ζήτημα αν μια συμβατική ρήτρα συνάδει με τα χρηστά ήθη εξετάζεται με βάση την κατάσταση κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης, λαμβανομένων υπόψη του περιεχομένου της, των όλων περιστάσεων της σύναψής της, καθώς και των λοιπών συμβάσεων που συνδέονται με τη σύμβαση στην οποία περιλαμβάνεται η υπό εξέταση ρήτρα (άρθρο 385²).

Όποιος αποκόμισε περιουσιακό όφελος χωρίς νόμιμη αιτία με ζημία άλλου υποχρεούται να αποδώσει την ωφέλεια σε είδος και, αν αυτό δεν είναι δυνατό, να επιστρέψει την αξία της (άρθρο 405).

§ 1. Οι διατάξεις των προηγουμένων άρθρων έχουν ιδίως εφαρμογή σε περίπτωση αχρεώστητης παροχής. § 2. Η παροχή είναι αχρεώστητη αν αυτός που την εκπλήρωσε δεν υπείχε γενικώς υποχρέωση ή δεν υπείχε υποχρέωση έναντι του προσώπου προς το οποίο κατέβαλε, ή αν εξέλιπε η αιτία της παροχής ή δεν επιτεύχθηκε ο επιδιωκόμενος σκοπός της, ή αν η δικαιοπραξία από την οποία πηγάζει η υποχρέωση παροχής ήταν άκυρη και δεν κατέστη έγκυρη μετά την εκπλήρωση της παροχής (άρθρο 410).

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (νόμος της 29ης Αυγούστου 1997 για το τραπεζικό δίκαιο) (Dz. U. αριθ. 140, θέση 939, όπως τροποποιήθηκε, στο εξής: νόμος για το τραπεζικό δίκαιο).

Με τη σύμβαση πίστωσης, η τράπεζα δεσμεύεται να θέσει στη διάθεση του δανειολήπτη, για τον οριζόμενο στη σύμβαση χρόνο, χρηματικό ποσό προοριζόμενο για συμφωνημένο σκοπό, και ο δανειολήπτης δεσμεύεται να το χρησιμοποιήσει υπό τους όρους που προβλέπει η σύμβαση, να επιστρέψει εντόκως το ποσό του δανείου και να καταβάλει προμήθεια επί της χορηγηθείσας πίστωσης (άρθρο 69, παράγραφος 1, όπως ίσχυε στις 8 Ιουλίου 2008).

Η σύμβαση πίστωσης πρέπει να συνάπτεται εγγράφως και να προσδιορίζει ιδίως: 1) τα συμβαλλόμενα μέρη, 2) το ποσό της πίστωσης και το νόμισμα, 3) τον σκοπό για τον οποίο χορηγήθηκε η πίστωση, 4) τους όρους και τις προθεσμίες εξόφλησης της πίστωσης, 5) το ύψος του επιτοκίου της πίστωσης και τους όρους μεταβολής του, 6) τα μέσα εξασφάλισης της εξόφλησης της πίστωσης, 7) την έκταση των δικαιωμάτων της τράπεζας όσον αφορά τον έλεγχο της χρήσης και της εξόφλησης της πίστωσης, 8) τις προθεσμίες και τους όρους υπό τους οποίους τα χρηματικά ποσά τίθενται στη διάθεση του δανειολήπτη, 9) το ποσό της προμήθειας, εφόσον προβλέπεται από τη σύμβαση, 10) τους όρους τροποποίησης και καταγγελίας της σύμβασης (άρθρο 69, παράγραφος 2, όπως ίσχυε στις 8 Ιουλίου 2008).

Συνοπτική έκθεση των πραγματικών περιστατικών και της πορείας της διαδικασίας

Στις 8 Ιουλίου 2008, οι ενάγοντες συνήψαν με την εναγομένη σύμβαση ενυπόθηκου δανείου συνδεδεμένου με το ελβετικό φράγκο (CHF) για διάρκεια 360 μηνών και για ποσό ύψους 103,260 CHF, το οποίο εκταμιεύθηκε σε μία δόση πριν τις 8 Οκτωβρίου 2008. Το επιτόκιο του δανείου ήταν κυμαινόμενο και η αποπληρωμή του προβλέφθηκε να πραγματοποιηθεί σε ισόποσες δόσεις.

Οι «ρήτρες της πίστωσης» τις οποίες αποδέχθηκαν οι ενάγοντες προέβλεπαν ότι το ποσό της πίστωσης καταβάλλεται στον δανειολήπτη είτε σε CHF είτε σε άλλο νόμισμα. Κατά τις ρήτρες αυτές, για τη μετατροπή του ποσού της πίστωσης σε ζλότι η τράπεζα εφαρμόζει την τιμή αγοράς του CHF που δημοσιεύεται στον «Πίνακα συναλλαγματικών ισοτιμιών για τα στεγαστικά δάνεια και δάνεια εξυγίανσης που χορηγεί η Deutsche Bank PBC S.A. σε ξένο νόμισμα» και ισχύει κατά την ημερομηνία εκταμίευσης του δανείου ή δόσης του. Η εξόφληση της πίστωσης προς την τράπεζα πραγματοποιείται μέσω χρέωσης του τραπεζικού λογαριασμού του δανειολήπτη με ποσό σε ζλότι ίσο προς την αξία των τρεχουσών δόσεων σε CHF, των ληξιπρόθεσμων οφειλών προς την τράπεζα και άλλων απαιτήσεων της τράπεζας σε CHF, υπολογιζόμενων βάσει της τιμής πώλησης του CHF που δημοσιεύεται στον «Πίνακα συναλλαγματικών ισοτιμιών [...] [της] Deutsche Bank PBC S.A.» και ισχύει στην τράπεζα.

Με αγωγή που άσκησαν στις 6 Ιουλίου 2018, οι ενάγοντες ζήτησαν να υποχρεωθεί η εναγομένη να τους καταβάλει το ποσό των 26.274,90 πολωνικών ζλότι (PLN) πλέον νόμιμων τόκων υπερημερίας. Προς στήριξη του αιτήματός τους, οι ενάγοντες προέβαλαν, μεταξύ άλλων, ότι, μεταξύ 17ης Ιουλίου 2008 και 3ης Απριλίου 2012, η εναγομένη τράπεζα εισέπραξε από αυτούς αχρεωστήτως το ποσό των 24.705,30 ζλότι, κατ' εφαρμογήν καταχρηστικών συμβατικών ρητρών περιεχόμενων στη σύμβαση πίστωσης. Η εναγομένη ζήτησε την απόρριψη της αγωγής υποστηρίζοντας ότι η σύμβαση πίστωσης δεν είναι άκυρη ούτε περιέχει καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες.

Από την ακρόαση των εναγόντων και των μαρτύρων προκύπτει ότι, συνάπτοντας τη σύμβαση πίστωσης, οι ενάγοντες δεν άσκησαν οικονομική δραστηριότητα και ότι, κατά τα έτη 2006 και 2008, συνήψαν 4 συμβάσεις πίστωσης με την εναγομένη. Καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας σύναψης της σύμβασης πίστωσης οι ενάγοντες έρχονταν σε επαφή με την τράπεζα με μέσα εξ αποστάσεως επικοινωνίας, πραγματοποίησαν δε μία μόνον επίσκεψη στο υποκατάστημα της τράπεζας. Η υπογραφή της πλειονότητας των πιστωτικών εγγράφων (συμπεριλαμβανομένης της αίτησης χορήγησης πίστωσης και της σύμβασης πίστωσης) πραγματοποιήθηκε από εκπροσώπους των εναγόντων. Οι ενάγοντες δεν διαπραγματεύτηκαν καμία ρήτρα της σύμβασης πίστωσης με την τράπεζα. Οι ενάγοντες ζήτησαν από την τράπεζα να τους διαβιβάσει το σχέδιο σύμβασης με ηλεκτρονικό μήνυμα πριν από την υπογραφή του, αλλά η τράπεζα δεν ανταποκρίθηκε στο αίτημα αυτό. Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, οι ενάγοντες ενημερώθηκαν για τις συνέπειες της ενδεχόμενης κήρυξης της σύμβασης ως άκυρης. Οι ενάγοντες δήλωσαν ότι αντιλαμβάνονται τις νομικές και οικονομικές συνέπειες της ακυρότητας της δανειακής σύμβασης, τις αποδέχονται και συμφωνούν να κηρυχθεί άκυρη η σύμβαση από το δικαστήριο.

Συνοπτική έκθεση του σκεπτικού της προδικαστικής παραπομπής

Κατά την κρατούσα στην πολωνική νομολογία άποψη, οι συμβατικοί όροι που χρησιμοποιεί η εναγομένη τράπεζα περιέχουν καταχρηστικές ρήτρες, αλλά αφορούν μέρος μόνον των ρητρών μετατροπής, οπότε ο ανίσχυρος χαρακτήρας τους δεν καθιστά αδύνατη την εκτέλεση της σύμβασης.

Οι προτεινόμενες λύσεις που υποστηρίζονται από την προγενέστερη εθνική νομολογία φαίνονται να εγείρουν αμφιβολίες υπό το πρίσμα του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13. Συγκεκριμένα, όπως έχει διευκρινίσει το Δικαστήριο¹, «το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι αντιβαίνει σε αυτό κανονιστική ρύθμιση κράτους μέλους [...], η οποία παρέχει στο εθνικό δικαστήριο την εξουσία, οσάκις κηρύσσει την ακυρότητα καταχρηστικής ρήτρας περιλαμβανόμενης σε σύμβαση συναφθείσα μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, να συμπληρώνει την εν λόγω σύμβαση αναθεωρώντας το περιεχόμενο της ρήτρας αυτής. [...] Επομένως, από το γράμμα του εν λόγω άρθρου 6,

¹ Βλ. απόφαση της 14ης Ιουνίου 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10).

παράγραφος 1, προκύπτει ότι η μόνη υποχρέωση των εθνικών δικαστηρίων είναι να αφήνουν ανεφάρμοστες τις καταχρηστικές ρήτρες ώστε να μην παράγουν δεσμευτικά αποτελέσματα έναντι των καταναλωτών, χωρίς ωστόσο τα δικαστήρια αυτά να έχουν την εξουσία να αναθεωρούν το περιεχόμενο των ρητρών αυτών. Συγκεκριμένα, η οικεία σύμβαση πρέπει καταρχήν να εξακολουθεί να υφίσταται, δίχως άλλη τροποποίηση πλην της προκύπτουσας από την απόλειψη των καταχρηστικών ρητρών, λαμβανομένου υπόψη ότι, κατά τους κανόνες του εσωτερικού δικαίου, η συνέχιση της σύμβασης είναι νομικώς εφικτή. [...] [A]ν το εθνικό δικαστήριο είχε την εξουσία να αναθεωρήσει το περιεχόμενο των καταχρηστικών ρητρών που περιλαμβάνονται σε τέτοιες συμβάσεις, η ευχέρεια αυτή θα καθιστούσε ενδεχομένως δυσχερέστερη την επίτευξη του μακροπρόθεσμου σκοπού του άρθρου 7 της οδηγίας 93/13. Συγκεκριμένα, η ευχέρεια αυτή θα συνέβαλε στην εκμηδένιση του αποτρεπτικού αποτελέσματος που ασκεί στους επαγγελματίες η πλήρης απαγόρευση εφαρμογής τέτοιων καταχρηστικών ρητρών στους καταναλωτές (βλ., συναφώς, προπαρατεθείσα απόφαση *Pohotovost'*, σκέψη 41 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία), στο μέτρο που οι επαγγελματίες θα εξακολουθούσαν να υπόκεινται στον πειρασμό να χρησιμοποιούν τέτοιες ρήτρες, γνωρίζοντας ότι, ακόμα και αν αυτές κηρύσσονταν άκυρες, η σύμβαση θα μπορούσε παρά ταύτα να συμπληρωθεί, κατά το αναγκαίο μέτρο, από το εθνικό δικαστήριο ώστε να εξασφαλιστεί το συμφέρον των εν λόγω επαγγελματιών.» Επιπλέον, με την προπαρατεθείσα απόφαση *Banco Español de Crédito* (σκέψη 69), το Δικαστήριο παρέπεμψε ρητώς στα σημεία 86 έως 88 των προτάσεων της γενικής εισαγγελέα V. Trstenjak της 14ης Φεβρουαρίου 2012, με τα οποία το ως άνω ζήτημα αποσαφηνίστηκε κατά τρόπο πιο άμεσο και κατηγορηματικό. Η γενική εισαγγελέας επέστησε την προσοχή στη μείωση του κινδύνου που διατρέχει ο επαγγελματίας λόγω της χρησιμοποίησης καταχρηστικών ρητρών, στο μέτρο που μια τροποποίηση συνιστάμενη στην αποκατάσταση της νομιμότητας των συμβατικών όρων δημιουργεί μια αποδεκτή κατάσταση για τον επαγγελματία. Η θεραπεία των λόγων ακυρότητας της σύμβασης, καθώς και η εξάλειψη των κινδύνων για τον επαγγελματία θα μπορούσαν να έχουν το αντίθετο αποτέλεσμα από αυτό το οποίο επιδιώκει ο νομοθέτης της Ένωσης και να δημιουργήσουν δυνατότητες εκ των υστέρων προσαρμογής της σύμβασης από τον δικαστή, οι οποίες όχι μόνο θα αποδυνάμωναν την αποτρεπτική λειτουργία η οποία απορρέει από το άρθρο 6 της οδηγίας, αλλά θα προκαλούσαν και αντίθετο αποτέλεσμα. Η ανωτέρω άποψη εκφράστηκε και σε πολλές άλλες αποφάσεις του Δικαστηρίου².

² Βλ. διατάξεις του Δικαστηρίου της 16ης Νοεμβρίου 2010, *Pohotovost'*, C-76/10, σκέψη 41· της 11ης Ιουνίου 2015, *Banco Bilbao Vizcaya Argentaria*, C-602/13, σκέψεις 33 έως 37· της 6ης Ιουνίου 2016, *Ibercaja Banco*, C-613/15, σκέψεις 36 έως 38, και αποφάσεις της 30ής Απριλίου 2014, *Kásler*, C-26/13, σκέψεις 77 και 79· της 21ης Ιανουαρίου 2015, *Unicaja Banco* και *Caixabank*, C-482/13, C-484/13, C-485/13, C-487/13, σκέψεις 28, 31 και 32· της 30ής Μαΐου 2013, *Asbeek Brusse* και *de Man Garabito*, C-488/11, σκέψη 57· της 21ης Απριλίου 2016, *Radlinger*, C-377/14, σκέψεις 97 έως 100· της 21ης Δεκεμβρίου 2016, *Naranjo* και *Martinez*, C-154/15 και C-307/15, σκέψεις 57 και 60· της 26ης Ιανουαρίου 2017, *Banco Primus*, C-421/14, σκέψεις 71 και 73· της 31ης Μαΐου 2018, *Sziber*, C-483/16, σκέψη 32· της 7ης Αυγούστου 2018, *Banco Santander* και *Cortes*, C-96/16 και C-94/17, σκέψεις 73 και 75· της 13ης Σεπτεμβρίου 2018, *Profi Credit Polska*, C-176/17, σκέψη 41· της 14ης Μαρτίου 2019, *Dunai*, C-118/17, σκέψη 51· της 26ης Μαρτίου 2019, *Abanca Corporación Bancaria* και *Bankia*,

Ωστόσο, το Δικαστήριο δέχθηκε μια εξαίρεση από τον κανόνα που προβλέπει ως αποτέλεσμα την κήρυξη της καταχρηστικής συμβατικής ρήτρας ως ανενεργής, επισημαίνοντας³ ότι, σε περίπτωση κατά την οποία σύμβαση που έχει συναφθεί μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή δεν μπορεί να εξακολουθήσει να υφίσταται μετά την κατάργηση της καταχρηστικής ρήτρας, το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση που επιτρέπει στον εθνικό δικαστή να εφαρμόσει, αντί της ρήτρας αυτής, εθνική διάταξη ενδοτικού δικαίου. Η ανωτέρω λύση συμπληρώθηκε εν συνεχεία με την επισήμανση ότι η δυνατότητα του εθνικού δικαστηρίου να υποκαθιστά με την εφαρμογή εθνικής διάταξης ενδοτικού δικαίου την εφαρμογή καταχρηστικής ρήτρας περιορίζεται στις περιπτώσεις στις οποίες η κήρυξη της ακυρότητας της καταχρηστικής ρήτρας υποχρεώνει τον εθνικό δικαστή να ακυρώσει τη σύμβαση στο σύνολό της, εκθέτοντας με τον τρόπο αυτό τον καταναλωτή σε συνέπειες που έχουν τον χαρακτήρα κυρώσεως⁴. Επιπλέον, με την απόφαση της 14ης Ιουνίου 2012, το Δικαστήριο επισήμανε ρητώς ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 δεν μπορεί να έχει την έννοια ότι παρέχει στον εθνικό δικαστή τη δυνατότητα να αναθεωρήσει το περιεχόμενο καταχρηστικής ρήτρας αντί να την αφήσει απλώς ανεφάρμοστη, αλλά την έννοια ότι αντιβαίνει προς το άρθρο αυτό κανονιστική ρύθμιση κράτους μέλους η οποία παρέχει στο εθνικό δικαστήριο την εξουσία να συμπληρώνει την εν λόγω σύμβαση αναθεωρώντας το περιεχόμενο της ρήτρας αυτής⁵. Τέλος, το Δικαστήριο έχει κρίνει, αποφαινόμενο επί των άρθρων 6 και 7 της οδηγίας 93/13, ότι τα άρθρα αυτά «έχουν την έννοια, κατ' αρχάς, ότι αντιτίθενται στο να διατηρείται εν μέρει εν ισχύ μια ρήτρα περί πρόωρης λύσεως συμβάσεως ενυπόθηκου δανείου η οποία κρίθηκε καταχρηστική, διά της απαλοιφής των στοιχείων που την καθιστούν καταχρηστική, όταν μια τέτοια απαλοιφή θα κατέληγε σε αναθεώρηση του περιεχομένου της εν λόγω ρήτρας επηρεάζοντας την ουσία της»⁶.

Η σημαντικότερη επιφύλαξη του αιτούντος δικαστηρίου πηγάζει από το γεγονός ότι οι διατάξεις περί εκταμίευσης και εξόφλησης της πίστωσης είναι εν μέρει μόνον καταχρηστικές και ότι η απάλειψη του ελαττωματικού τους μέρους καθιστά δυνατή την απρόσκοπτη εκτέλεση της σύμβασης πίστωσης κατά το

C-70/17 και C-179/17, σκέψεις 53, 54 και 63, και της 7ης Νοεμβρίου 2019, NMBS, C-349/18, C-350/18, C-351/18, σκέψεις 66 έως 69.

³ Βλ. απόφαση της 30ής Απριλίου 2014, C-26/13, Kásler (σκέψη 85).

⁴ Βλ. διατάξεις του Δικαστηρίου της 11ης Απριλίου 2015, Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-602/13, σκέψη 38, και αποφάσεις της 21ης Ιανουαρίου 2015, Unicaja Banco και Caixabank, C-482/13, C-484/13, C-485/13 και C-487/13, σκέψη 33· της 7ης Αυγούστου 2018, Banco Santander και Cortés, C-96/16 και C-94/17, σκέψη 74· της 14ης Μαρτίου 2019, Dunai, C-118/17, σκέψη 54, και της 26ης Μαρτίου 2019, Abanca Corporación Bancaria και Bankia, C-70/17 και C-179/17, σκέψεις 37 και 59.

⁵ Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 14ης Ιουνίου 2012, Banco Español de Crédito, C-618/10 (σκέψεις 71 και 73).

⁶ Βλ. απόφαση της 26ης Μαρτίου 2019, Abanca Corporación Bancaria και Bankia, C-70/17 και C-179/17 (σκέψη 64).

υπόλοιπο μέρος της. Η σημαντικότερη αμφιβολία οφείλεται στη θέση σύμφωνα με την οποία επιβάλλεται να απαλειφθεί από τις ρήτρες κατά τις οποίες η εκταμίευση και η εξόφληση της πίστωσης μπορούν, εφόσον συμφωνεί η τράπεζα, να πραγματοποιηθούν σε CHF ο όρος περί υποχρεωτικής συμφωνίας της τράπεζας, με αποτέλεσμα η εκταμίευση και η εξόφληση της πίστωσης να μπορούν να πραγματοποιηθούν σε CHF άνευ περαιτέρω προϋποθέσεων. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, οι ρήτρες που αφορούν την εκταμίευση και την εξόφληση της πίστωσης, οι οποίες έχουν την ακόλουθη διατύπωση στη σύμβαση: *«Το ποσό της πίστωσης θα χορηγηθεί στον δανειολήπτη σε ζλότι. [...] Εφόσον συμφωνεί η Τράπεζα, το δάνειο μπορεί επίσης να εκταμιευθεί σε CHF ή σε άλλο νόμισμα»* (άρθρο 2 παράγραφος 2). *«Η εξόφληση της πίστωσης προς την τράπεζα πραγματοποιείται μέσω χρέωσης του τραπεζικού λογαριασμού του δανειολήπτη με ποσό σε ζλότι ίσο προς την αξία των τρεχουσών δόσεων σε CHF, των ληξιπρόθεσμων οφειλών προς την τράπεζα και άλλων απαιτήσεων της τράπεζας σε CHF, υπολογιζόμενων βάσει της τιμής πώλησης του CHF που δημοσιεύεται στον “Πίνακα συναλλαγματικών ισοτιμιών [...]” και ισχύει στην τράπεζα δύο εργάσιμες ημέρες πριν την ημερομηνία για κάθε αποπληρωμή δόσης. Εφόσον συμφωνεί η Τράπεζα, ο δανειολήπτης μπορεί να πραγματοποιήσει την αποπληρωμή του δανείου σε CHF ή σε άλλο νόμισμα. (άρθρο 6, παράγραφος 1), μετά την απάλειψη από αυτές των καταχρηστικών όρων θα λάμβαναν την ακόλουθη μορφή: «Το ποσό της πίστωσης μπορεί να εκταμιευθεί σε CHF» (άρθρο 2, παράγραφος 2). «Ο δανειολήπτης μπορεί να εξοφλήσει την πίστωση σε CHF» (άρθρο 6, παράγραφος 1). Αναπόφευκτα δημιουργείται η εντύπωση ότι μια τέτοια διαδικασία δεν είναι τίποτε άλλο παρά απάλειψη από μια καταχρηστική ρήτρα των στοιχείων που την καθιστούν καταχρηστική, απάλειψη η οποία ισοδυναμεί με ουσιώδη τροποποίηση του περιεχομένου της εν λόγω ρήτρας, αντίθετη προς τα άρθρα 6 και 7 της οδηγίας 93/13⁷.*

Επιπλέον, μια τέτοια ενέργεια έχει ως συνέπεια την εξάλειψη του λεγόμενου αποτρεπτικού αποτελέσματος, καθόσον εγγυάται στον επαγγελματία που χρησιμοποιεί καταχρηστικές ρήτρες ότι, στην χειρότερη για αυτόν περίπτωση, το δικαστήριο θα προβεί σε τροποποίηση των ρητρών αυτών η οποία θα εξασφαλίσει την περαιτέρω απρόσκοπτη εκτέλεση της σύμβασης, χωρίς καμία αρνητική συνέπεια για τον επαγγελματία. Επομένως, η προστασία του καταναλωτή είναι, στην πράξη, πλασματική, διότι, κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων, ο καταναλωτής, στηριζόμενος στο κείμενο της σύμβασης, θα είναι μάλλον πεπεισμένος ότι υποχρεούται να εξοφλήσει το δάνειο μόνο σε PLN, δεδομένου ότι δεν διαθέτει συγκατάθεση για αποπληρωμή σε CHF, για να ανακαλύψει όμως μετά την έκδοση της απόφασης του δικαστηρίου ότι ίσχυε το αντίθετο, με αποτέλεσμα να εκτίθεται ο καταναλωτής στον κίνδυνο να προβληθεί εναντίον του ένταση περί πλημμελούς εκτέλεσης της σύμβασης και να υφίσταται ο κίνδυνος να καταγγελθεί η σύμβαση δανείου από την τράπεζα και να καταστεί αμέσως απαιτητό το ποσό του δανείου.

⁷ Βλ. απόφαση της 26ης Μαρτίου 2019, Abanca Corporación Bancaria και Bankia, C-70/17 και C-179/17 (σκέψη 64).

Αμφιβολίες εγείρει επίσης μία δεύτερη θέση κατά την οποία ο χαρακτηρισμός ορισμένων συμβατικών ρητρών ως καταχρηστικών και, κατά συνέπεια, μη δεσμευτικών για τον καταναλωτή δεν εμποδίζει την τροποποίηση άλλων ρητρών της σύμβασης κατά τρόπον ώστε η σύμβαση να μπορεί να εκτελεστεί. Το Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο), χαρακτηρίζοντας τις ρήτρες μετατροπής ως καταχρηστικές ρήτρες, επέκρινε το γεγονός ότι το ποσό του δανείου εκφραζόταν σε CHF και όχι σε PLN και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η σύμβαση δανείου έπρεπε να χαρακτηριστεί ως σύμβαση δανείου σε ζλότι. Εντούτοις, δεν είναι βέβαιο αν η ιδιότυπη αυτή μετατροπή ενός δανείου συνομολογηθέντος σε ξένο νόμισμα σε δάνειο συνομολογηθέν σε ζλότι συνιστά αποτέλεσμα της ερμηνείας των δηλώσεων βουλήσεως των συμβαλλομένων (άρθρο 65, παράγραφος 2, ΑΚ) ή αν συνιστά χαρακτηρισμό της ρήτρας περί καθορισμού του ποσού του δανείου ως άλλης μιας καταχρηστικής συμβατικής ρήτρας (άρθρο 385¹, παράγραφος 1, ΑΚ). Όπως φαίνεται, το Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο) δεν είχε την πρόθεση να κρίνει καταχρηστική τη ρήτρα της δανειακής σύμβασης περί καθορισμού του ποσού της πίστωσης (άρθρο 385¹, παράγραφος 1, ΑΚ), διότι, σε μια τέτοια περίπτωση, η τροποποίηση ή η συμπλήρωση της σύμβασης προς κάλυψη του «κενού» που δημιουργείται αντιβαίνει ευθέως στο άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13. Ως εκ τούτου, φαίνεται ότι, κατά το Sąd Najwyższy (Ανώτατο Δικαστήριο), πρέπει να γίνει δεκτό ότι το ποσό της πίστωσης καθορίζεται σε PLN και όχι σε CHF βάσει ερμηνείας των δηλώσεων βουλήσεως των συμβαλλομένων (άρθρο 65, παράγραφος 2, ΑΚ). Εντούτοις, το ζήτημα που τίθεται εν προκειμένω είναι αν μια τέτοια ερμηνεία του άρθρου 65, παράγραφος 2, ΑΚ είναι σύμφωνη με τα άρθρα 6 και 7 της οδηγίας 93/13 και αν μια τέτοια ερμηνεία αποβλέπει στην προστασία των συμφερόντων του καταναλωτή ή εν τέλει αποσκοπεί να προστατεύσει τα συμφέροντα του επαγγελματία που χρησιμοποιεί καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες. Πράγματι, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο το δικαστήριο, αφού χαρακτήρισε ορισμένες συμβατικές ρήτρες ως καταχρηστικές, να διαπιστώσει ότι, ελλείψει των ρητρών αυτών, είναι αδύνατη η συνέχιση της εκτέλεσης της σύμβασης, αλλά, προκειμένου να αποφευχθεί η ακυρότητα της σύμβασης αυτής, προβαίνει σε ερμηνεία άλλων ρητρών που καθιστά δυνατή τη διατήρηση της σύμβασης σε ισχύ. Σε περίπτωση που ο καταναλωτής δέχεται την ακυρότητα της σύμβασης, μια τέτοια ενέργεια του δικαστηρίου προσκρούει στα άρθρα 6 και 7 της οδηγίας 93/13 και στις απορρέουσες από αυτήν αρχές και υποχρεώσεις ήτοι: την αρχή βάσει της οποίας απαγορεύεται στο δικαστήριο να τροποποιεί τη σύμβαση σε έκταση που υπερβαίνει την κήρυξη των καταχρηστικών ρητρών ως ανενεργών, την αρχή της αποτελεσματικής προστασίας των δικαιωμάτων του καταναλωτή και την υποχρέωση συνεκτίμησης του αποτρεπτικού αποτελέσματος της εφαρμογής της οδηγίας 93/13 έναντι των επαγγελματιών.

Σύμφωνα με μια εναλλακτική λύση, το δικαστήριο θα μπορούσε να θεωρήσει ότι οι ρήτρες σχετικά με την εκταμίευση και την εξόφληση του δανείου που περιλαμβάνονται στο άρθρο 2, παράγραφος 2 και στο άρθρο 6, παράγραφος 1, των συμβατικών όρων συνιστούν, στο σύνολό τους, καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες που δεν δεσμεύουν τους συμβαλλομένους (άρθρο 385¹, παράγραφος 1, ΑΚ) και χωρίς τις οποίες δεν είναι δυνατή η διατήρηση της σύμβασης σε ισχύ

(άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13) και, επιπλέον, ότι μια τέτοια σύμβαση μη περιλαμβάνουσα τις αναγκαίες ρήτρες που καθορίζουν τους κανόνες εξόφλησης του δανείου και τον τρόπο θέσης των χρηματικών πόρων στη διάθεση του δανειολήπτη (άρθρο 69, παράγραφος 2, σημεία 4 και 8, του νόμου για το τραπεζικό δίκαιο) είναι αντίθετη προς τον νόμο και, κατά συνέπεια, άκυρη (άρθρο 58, παράγραφος 1, ΑΚ), οπότε κάθε παροχή πραγματοποιούμενη δυνάμει της σύμβασης αυτής –ήτοι η εκταμίευση του δανείου και η εξόφληση των δόσεων– συνιστά αχρεώστητη παροχή (άρθρο 410, παράγραφος 2, ΑΚ), και πρέπει να επιστραφεί (άρθρο 405 ΑΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 410, παράγραφος 1, ΑΚ). Η λύση αυτή φαίνεται να είναι δυνατή εν προκειμένω, λαμβανομένου ιδίως υπόψη του γεγονότος ότι οι ενάγοντες συμφώνησαν να κηρυχθεί άκυρη η σύμβαση. Εντούτοις, δεδομένου ότι μια τέτοια λύση έρχεται σε αντίθεση με τις προαναφερθείσες εθνικές μεθόδους δικαστικής ερμηνείας των εθνικών διατάξεων, ανέκυψε η ανάγκη υποβολής του παρόντος προδικαστικού ερωτήματος. Επομένως, το αιτούν δικαστήριο κρίνει αναγκαίο να απαντήσει το Δικαστήριο στο ερώτημα αν το ως άνω συμπέρασμα είναι ορθό.

Το αιτούν δικαστήριο προτείνει να δοθεί η ακόλουθη απάντηση στα ερωτήματα αυτά:

1. Τα άρθρα 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε δικαστική ερμηνεία των εθνικών διατάξεων κατά την οποία το δικαστήριο δεν διαπιστώνει τον καταχρηστικό χαρακτήρα μιας συμβατικής ρήτρας στο σύνολό της, αλλά μόνον του τμήματος αυτής που την καθιστά καταχρηστική, με συνέπεια η ρήτρα αυτή να παράγει εν μέρει αποτελέσματα.

ΣΥΝΟΨΗ ΑΙΤΗΣΕΩΣ – ΥΠΟΘΕΣΗ C-80/21

2. Τα άρθρα 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε δικαστική ερμηνεία των εθνικών διατάξεων κατά την οποία το δικαστήριο, αφού διαπιστώσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας χωρίς την οποία η σύμβαση δεν θα μπορούσε να διατηρηθεί σε ισχύ, μπορεί να τροποποιήσει το υπόλοιπο μέρος της σύμβασης μέσω ερμηνείας των δηλώσεων βουλήσεως των συμβαλλομένων, προκειμένου να αποτρέψει την ακυρότητα της σύμβασης η οποία είναι ευνοϊκή για τον καταναλωτή.